

Osim što knjiga po iscrpnosti i cjelovitosti obrade naznačenih tema može biti promatrana kao akademski priručnik, ona je i neusporedivo više od toga. Autor se potrudio pružiti jednu sveobuhvatnu refleksiju onoga što podrazumijeva pod ispravnim ponašanjem i djelovanjem u konkretnim životnim okolnostima čovjeka kršćanina. Stoga se bez bojazni može ustvrditi da ova knjiga, upućujući na istinu te pokazujući njezinu dobrotu i ljepotu, potiče čitatelje na razmišljanje a onda i na ispravno djelovanje spram drugoga, odnosno na ljubav prema bližnjemu te time zasigurno daje vrijedan doprinos očovječanju današnjega društva.

Anto Pavlović

Hrvatini Gabrijel Jurišić (ur.), *Zbornik u čast Emilija Marina: za 60. rodendan*, Kačić — Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja u Splitu (br. 41–43), Split, 2009–2011., 1280 str.

»Vrlo cijenjenomu i poštovanom gospodinu / akademiku, doktoru, profesoru, / Emiliju Marinu, / arheologu, istraživaču, / znanstveniku i piscu, / organizatoru i sudioniku kongresa, / znanstvenih skupova i simpozija, / članu Francuske akademije / i drugih uglednih / akademija i ustanova, / veleposlaniku Republike Hrvatske / pri Apostolskoj Stolici / i Malteškom suverenom viteškom redu, / dobitniku više uglednih odličja / u Domovini i inozemstvu, / prijatelji, suradnici, / uredništvo zbornika »Kačić« / i braća franjevci provincije / Presvetoga Otkupitelja / ovaj svezak Zbornika / harno posvećuju.«

Te birane i svečane riječi (donesene dvojezično, na latinskom i hrvatskom jeziku) otisnute su na početku *Zbornika u čast Emilija Marina*, neposredno iza fotografije prizora u kojem veleposla-

nik pri Apostolskoj Stolici Emilio Marin daruje papi Benediktu XVI. knjigu o Crkvi u Hrvata i Drugome vatikanском saboru (susret je upriličen u Apostolskoj palači u Rimu, 4. ožujka 2011. g.). Vrijedi svakako spomenuti da je *Zbornik u čast Emilija Marina* dostojno predstavljen 6. prosinca 2011. godine, na Blagdan sv. Nikole, u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima u Rimu.

Iznimno smo rijetko svjedoci da se izvan domovine obilježava obljetnica rođenja tako uglednih, učenih i zaslužnih Hrvata kao što je to akademik Emilio Marin. Prije sumarnoga prikaza sadržaja *Zbornika*, potrebno je navesti — budući da bi izostavljanje bilo suprotno informativnosti i stoga teško oprostivo — nekoliko osnovnih slavljenikovih biografskih podataka. Profesor Marin član je Francuske akademije znanosti i umjetnosti (*Institut de France, Académie des Inscriptions et Belles Lettres*), negdašnji dugogodišnji ravnatelj Arheološkoga muzeja u Splitu te voditelj arheoloških istraživanja u Saloni i Naroni, dugogodišnji veleposlanik Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici i pri Malteškome suverenom viteškom redu, doktor povijesnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i počasni doktor Sveučilišta Paris–Est, redoviti gostujući profesor na Sveučilištu Paris–Sorbonne, redoviti naslovni profesor provincijalne arheologije na Sveučilištu u Splitu, a već godinu dana i predavač na Hrvatskome katoličkom sveučilištu u Zagrebu. Također, urednik je iznimno velikoga broja djela te autor nekoliko stotina znanstvenih članaka. Bio je dugo urednik najstarijega hrvatskog arheološkog časopisa, a utemeljio je i prvi hrvatski časopis za klasičnu filologiju. Nadalje, akademik Marin organizator je XIII. međunarodnoga kongresa za starokršćansku arheologiju u Splitu i Poreču. Značajno je spomenuti i da je začetnik Muzeja Narone.

U »Predgovoru« francuski akademik Jean Leclant nadahnuto i s poštovanjem piše: »Emilio Marin je tijekom četiri desetljeća rada bio neumoran u tolikom broju raznih djelatnosti da je teško i nabrojati njegove rezultate: pedagoške, uredničke, muzeološke, konzervatorske, znanstvene, predavačke, nastavne, esejističke i diplomatske. Ogleđao se u znanstvenim disciplinama: povijesti, epigrafiji, arheologiji i povijesti umjetnosti. Proučavao je sljedeća razdoblja: helenističko, rimsko, starokršćansko, pa i srednjovjekovno i novovjekovno. Stoga je i Zbornik *Kačić*, koji je i sâm, niz desetljeća, težio širokom spoju struke, znanosti, kulture i prosvjete, odnosno njegova *Knjižnica*, u kojoj su objavljena povijesna i arheološka djela, odlučila okupiti krug Emilija Marina pozivajući na suradnju oko objavljivanja Zbornika koji bi upravo predstavio sve bogatstvo i složenost toga kruga.«

Zaista, čitateljima je već kod prvoga susreta sa *Zbornikom u čast Emilija Marina* jasno da je opsežan i bogat sadržaj toga izdanja uspio makar u osnovnim i/ili reprezentativnim crtama predstaviti akademikov znanstvenički interes i njegove plodove te time na osobit i autentičan način ispuniti jubilejski potaknutu *Zbornikovu* svrhu. Budući da u ovome prikazu nije moguće predložiti podrobnija zapažanja o pojedinim člancima *Zbornika* niti izdvojiti neke članke odnosno njihove dijelove koji iz određenoga razloga iziskuju osobitu pažnju, zadržat ću se na razini osnovne informativnosti nabrajajući imena autorā i njihovih bibliografskih priloga otisnutih u *Zborniku*.

U prvome dijelu *Zbornika*, koji obuhvaća *antičku povijest te grčku i latinsku epigrafiju*, nalaze se sljedeći članci, napisani na raznim europskim jezicima: Géza Alföldy, »Die Göttin Salacia und die römische Religion in Illyricum« (»Božica Salacija i rimska religija u Ili-

riku«); Aleksandar Stipčević, »Knjige i knjižnice u antičko doba na tlu Hrvatske« (»Il Libro e le biblioteche nelle antichità sull territorio della Croazia«); Marco Buonocore, »Tiberius Claudius Tiberi filius Thermodon: da Volsinii a Praeneste« (»Tiberius Claudius Tiberi filius Thermodon: iz Volsinija u Praeneste«); Maria Grazia Granino Cecere, »Cossutia, flaminica a Iader e Aquileia« (»Cossutia, flaminica u Jaderu i Akvileji«); Marc Mayer i Olivé, »Cicerón y Narona« (»Ciceron i Narona«); Gianfranco Paci, »Qualche osservazione sull' epigrafe di Dolabella da Narona« (»Opažanja o Dolabelinu natpisu iz Narone«); Rosa Comes, »La onomàstica del Conventus Naronitanus: una actualización« (»Onomastika u Conventus Naronitanus — stanje danas«); Denis Feissel, »Grecs d' Asie Mineure dans la Salone romaine« (»Grci iz Male Azije u rimskoj Saloni«); Robert Turcan, »Les »cynocéphales« du Querolus et leurs possibles sous-entendus« (»*Psoglavci* kako ih prikazuje Querolus te kako ih shvatiti«); Françoise Prévot, »Famille et parenté à Salone dans l' Antiquité tardive d'après les sources épigraphiques« (»Obitelj i rodbinski odnosi u Saloni u kasnoj antici na temelju epigrafskih izvora«); François Baratte, »Piété et archéologie: l'evêque Secundus d'Ammaedara« (»Pobožnost i arheologija: biskup Secundus /Ammaedara/«); Giuseppe Cuscito, »Epitafi metrici di donne illustri dal Cimitero ad martyres di Milano« (»Epitafi u stihovima dičnih žena na Groblju ad Martyres u Milanu«); Danilo Mazzoleni, »*Custodes* di cimiteri e di basiliche nelle iscrizioni cristiane« (»*Custodes* grobljā i bazilikā na starokršćanskim natpisima«); James Wiseman, »Jews at Stobi« (»Židovi u Stobima«); André Laronde, »L' évolution de la Cyrénaïque durant l' Antiquité tardive« (»Evolucija Cirenaike u kasnoj antici«); Željko Tomičić, »Arheološka

baština Justinijanove epohe na istočnoj obali Jadrana — prinos kristijanizaciji Sredozemlja») (»Archäologisches Erbe der Epoche Iustinians an der Östlichen Adriaküste — ein Beitrag zur Christianisierung des Mittelmeerraums«); Herman Van der Wee, »L'histoire économique de la ville Lierre à l' époque gallo-romaine et le Haut Moyen Âge« (»Gospodarska povijest grada Lierre u galско-rimsko doba i u ranome srednjem vijeku«); André Vauches, »Le culte des reliques dans l' Occident médiéval« (»Kult relikvija na Zapadu u srednjem vijeku«); Xavier Espluga, »First steps in the history of epigraphic tradition for Split and Salona« (»Prvi koraci u povijesti epigrafske tradicije Splita i Salone«); fra Vicko Kapitanović OFM, »Zaboravljeni epigrafičar fra Frano Radman (1722.–1789.)« (»Fra Frano Radman — epigrafista dimenticato«).

Drugi dio *Zbornika* obuhvaća znanstvene članke koji tematiziraju *rimsku i kršćansku arheologiju*. Imena autora i naslovi članaka glase: Antonino di Vita, »Un nuovo tipo di Hekataion tardo-ellenistico da Rodi« (»Novi tip kasnohelenističkog Hekateja s Roda«); Asher Ovadiah, »The Hellenistic mosaic head from Dor, Israel: Reconsidered« (»Ponovno o glavi iz Dora /Izrael/ na helenističkome mozaiku«); Henner von Hesberg, »Ein Figuralkapitell aus Apollonia« (»Figuralni kapitel iz Apolonije«); Marija Buzov, »Arheološka topografija Boka kotorske« (»The archaeological topography of the Boka kotorska bay«); Maja Bonačić Mandinić, »Rimske republikanske kovanice iz Salone u Arheološkome muzeju u Splitu« (»Coins of Roman Republic from Salona in Arheološki muzej Split«); Marin Zaninović, »Tilurium, Aequum i Osinium: arheološko-povijesna povezanost« (»Tilurium, Aequum et Ossinium: liens archéologiques et histo-

riques«); Marina Prusac, »The missing portraits from the Augusteum at Naronna« (»Portreti koji nedostaju Augusteumu u Naroni«); Miroslava Topić, »Nalazi iz Augusteuma u Naroni i pitanje *favissae*« (»Les trouvailles provenant de l'Augusteum de Naronna et la question de *favissae*«); Marija Kolega, »Dva rimska portreta u Arheološkome muzeju u Zadru« (»Due ritratti romani nel Museo archeologico di Zadar«); Sonia Mucznik — Asher Ovadiah, »The Roman sarcophagi at Kedesh, Upper Galilee: iconography, typology and significance« (»Rimski sarkofazi u Gornjoj Galileji /Kedesh/: ikonografija, tipologija i značenje«); Kristina Džin, »Rijedak višebojni mozaik rimske vile u Pomeru« (»An exceptional multi-coloured mosaic of Roman villa in Pomer«); Vesna Girardi Jurkić, »Dvije rimske geme s nekropole Burle u Medulinu« (»Due gemme romane dalla necropoli Burle a Medulin«); Michael Vickers, »The Wilshere collection of Early Christian and Jewish antiquities in the Ashmolean museum, Oxford« (»Zbirka Wilshere starokršćanskih i židovskih starina Muzeja Ashmolean u Oxfordu«); Ema Višić-Ljubić, »Novi nalazi iz sarkofagā na Marusincu« (»Trouvailles récentes provenant des sarcophages à Marusinc«); Elisabeth Jastrzębowska, »Graffito with a »triphorium« from Ptolemais« (»Graffito s »triphorium« iz Ptolemaide«); Guido Rosada — Maria Teresa Lachin, »Tyana. Da tappa di viaggio a diocesi della Cappadocia II« (»Tyana. Od putne postaje do biskupije Kapadocije II«); Vlasta Begović — Ivančica Schrunck, »Osnivanje novih biskupija u VI. stoljeću na primjeru Brijuna« (»La fondazione delle nuove sedi episcopali nel VI secolo sull' esempio di Brioni«); Slavko Ciglencečki, »Problem odsotnosti cerkva v nekaterih poznoantičnih kastelih Ilirika« (»The problem of absence of churches in some Late Antique fortifi-

cations in Illyricum«); Tomislav Marasović, »«Kibelin hram« Dioklecijanove palače i njegova ranosrednjovjekovna uporaba« (»*Le temple de Cibèle* du palais de Dioclétien et sa réutilisation haut médiévale«); Paolo Liverani, »*De lapide onychio*. La provenienza delle colonne vitinee di S. Pietro in Vaticano« (»*De lapide onychio*. Podrijetlo vitičastih stupova Sv. Petra u Vatikanu«); Vincenzo Fiocchi Nicolai, »Il culto di S. Magno a Fondi alle luce delle più recenti ricerche archeologiche« (»Kult u S. Magno a Fondi u svjetlu najnovijih arheoloških istraživanja«); Roberta Budriesi, »Sarsina, la nuova città tardoantica e medievale e i suoi orizzonti« (»Sarsina, novi kasnoantički i srednjovjekovni grad i njegovi obzori«); Snježana Vasilj, »Lokalitet Doljani kod Čapljine — Prilog proučavanju zaleda Narone« (»Site of Doljani near Čapljina: a contribution to the research of the Naronia hinterlands«); Radimir Jurić, »Ranohrvatski grob 41 u Radašinovcima kod Benkovca« (»Tombe paléocroate 41 provenant de Radašinovci près de Benkovac«); Vera Bitrakova Grozdanova, »Le culte de Saint Démétrius à Golem Grad — Prespa« (»Kult svetoga Dimitrija na Golem Gradu na Prespi«); Josef Engemann, »Sinan's autobiographies and the Hagia Sophia« (»Sveta Sofija i Sinanove autobiografije«).

Treći dio *Zbornika u čast Emilija Marina* obuhvaća članke koji se bave novim i suvremenim dobom. U tom dijelu *Zbornika* nalaze se objedinjene ove bibliografske jedinice: H. E. Frederik Vahlquist, »The Vatican library — the memory of mankind« (»Vatikanska biblioteka — pamćenje čovječanstva«); Jasminka Ćus-Rukonić, »Grbovi grada Cresa« (»Les armoiries de la ville de Cres«); Vinicije B. Lupis, »Prilozi poznavanju sakralne baštine Vrbice, Lozice i Mokošice« (»Contributions aux connaissances du patrimoine sa-

cral de Vrbica, Lozica et Mokošica«); Josip Vrandečić — Željana Mendušić, »Osvajanje Herceg Novog 1687. godine prema izvješćima Mletačke nuncijature« (»The reconquest of Herceg Novi in 1687 according to sources from the Nunciature of Venice«); Frano Baras, »Proslave u Dalmaciji u doba francuske vladavine« (»Les festivités en Dalmatie à l'époque de l'administration française«); Jean-Pierre Caillet, »La publication du *Voyage pittoresque et historique de l'Istrie et de la Dalmatie* de L.-F. Cassas et J. Lavallée dans le contexte de la politique napoléonienne en Illyrie« (»Objava *Voyage pittoresque et historique de l'Istrie et de la Dalmatie* L.-F. Cassasa i J. Lavalléea u kontekstu napoleonske politike u Iliriji«); Slavko Kovačić, »Otpuštanje Francesca Carrare iz profesorske službe u Biskupijskome sjemeništu u Splitu« (»Évincement de Francesco Carrara du service de professeur du Séminaire épiscopale de Split«); Marko Trogrlić, »Preustroj župa u zadarskoj nadbiskupiji u razdoblju 1829.–1849.« (»Restructuring of the parishes of Zadar's archdiocese /1829–1849/«); Franko Oreb, »Korčulanska crkva sv. Justine. Mauzolej biskupa Ivana Zaffrona« (»L'église sainte Justine de Korčula: mausolée de l'évêque Jean Zaffron«); Miljenko Grgić, »Orgulje Gaetana Zanfrette u splitskoj katedrali« (»Les orgues de Gaetano Zanfretta dans la cathédrale de Split«); Pavo Jurišić, »Posljednji pobornici glagoljice« (»The last defenders of the glagolitic alphabet«); Mons. Stefan Heid, »Anton der Waal, das Deutsche Priesterkolleg am *Campo Santo* in Rom und die christliche Archäologie Dalmatiens« (»Anton der Waal, Njemački svećenički zavod na *Campo Santo* u Rimu i starokršćanska arheologija u Dalmaciji«); fra Hrvatinić, »Štovanje solinskih mučenika u XX. stoljeću« (»The veneration of the martyrs of

Salona in the twentieth century«); fra Gianluigi Pasquale OFM Cap., »Chiesa e cultura cristiana nella teologia di Henri-Irénée Marrou« (»Henri-Irénée Marrou: Crkva i kršćanska kultura u teologiji«); P. Ivan Fuček SI, »Paenitentiaría Apostolica — Unutrašnje sudište Crkve« (»Paenitentiaría Apostolica — Tribunal interne de l'Eglise«); mons. Nikola Eterović, »Hrvatski biskupi i biskupska sinoda« (»Croatian bishops and the Synod of bishops«); fra Luka Tomašević OFM, »Teološki pogled na dostojanstvo ljudske osobe« (»Il parere teologico sulla dignità della persona umana«); fra Špiro Marasović OFM Conv., »Crkva i društveni razvoj« (»La Chiesa e lo sviluppo sociale«); S. Em. Paul Card. Poupard, »Présentation du livre de S. E. Emilio Marin, ambassadeur de Croatie près le Saint-Siège, »Ho conosciuto due papi«« (»Predstavljanje knjige Emilija Marina, veleposlanika Hrvatske pri Svetoj Stolici, »Upoznao sam dva pape«); S. E. Hanna Suchocka, »Note di lettura al libro »Ho conosciuto due papi« di Emilio Marin« (»Bilješke uz knjigu »Upoznao sam dva pape« Emilija Marina«).

Nakon toga slijedi »Pogovor« koji je napisao fra Hrvatini Gabrijel Jurišić, a potom »Dodatak« u kojem su navedeni suradnici *Zbornika* te kazalo osobnih imena te svojevrsan nagovorni prilog: »Uredništvo je primilo i preporučuje (2009–2011)« te popis izdanja *Zbornika Kačić*. Svakako, vrijedne su navodenja riječi fra Karla Jurišića OFM otisnute u predgovoru ovoga prigodnog, slavljeničkog i nedvojbeno vrlo vrijednoga zborničkog izdanja: »Svi mi, koji smo u ovom *Zborniku* okupljeni, uvaženom jubilarcu kličemo: *Ad multos felicissimo-sque annos! Quod Deus misericors det!*«

Napokon se utemeljeno i razložno može ustvrditi da *Zbornik* brojnošću i raznolikošću obuhvaćenih tema nudi bogato, profilirano, stručno, zanimljivo

i danasve poučljivo putovanje minulim vremenima, stoljetnim i tisućljetnim spomenicima i zapisima. A vrijeme je kulturi — toj jedinstvenoj čovjekovoj vlastitosti — u isti mah zatiratelj i baštinitelj, medij i svjedok, mjera i test, dijagnostičar i terapeut. Prikladni pohranitelji i prenositelji kulturne baštine svakako su knjige. U tom smislu držim ovdje prikladnim pomno parafrazirati Šimuna Grebla, učenoga popa glagoljaša iz Roča (živio je krajem 15. i početkom 16. st.) te za Emilija Marina smjerno kazati: *tko vrijedne knjige i spomenike štuje, zavrijedio je biti u knjigama spominjan i poštovan*. Akademik Marin arheolog je i povjesničar koji sagledava horizonte minulih razdoblja u perspektivi budućnosti; Hrvat i kozmopolit, revni proučavatelj i neumorni promicatelj kulturnoga naslijeđa Hrvatske domovine te njezine mediteranske i europske višestruko uvjetovane identitetske obilježnosti, djelatan i plodan znanstvenik i diplomat koji »stare slave djedovinu« dostojno postavlja i predstavlja unutar mediteranske i europske kulturalne topografije.

Marito Mihovil Letica

Ivan Koprak, *Budi kao Bog — postani čovjek*. Na tragu »kršćanskog humanizma«, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011, 176 str.

Nova knjiga Ivana Kopraka »Budi kao Bog — postani čovjek« donosi autorove refleksije nastale, prema njegovim riječima, »nad Evandeljem u posljednjih nekoliko godina«, prvotno iznošene u obliku propovijedi, a sada kako bi poslužile »čitateljima [...] kao poticaj na širu i dublju refleksiju« (str. 13).

Glede sadržaja tih refleksija značajan je podnaslov »Na tragu kršćanskog